

Auteur: Arwen Hoogenbosch en Iris Rosendaal | Illustratie: Ez Silva

#metoo in de Rotterdamse nachthoreca: wat kunnen we eraan doen?

Bij het nachtleven hoort dansen, drinken en scharrelen. Maar helaas kunnen er ook vervelende situaties ontstaan. In je billen geknepen worden, uitgemaakt worden voor hoer en avances van collega's en leidinggevenden: vrouwen maken het regelmatig mee op de werkvloer van nachthoreca. Waarom gebeurt dit en wat kunnen we eraan doen? IDEM-onderzoeker Arwen Hoogenbosch en socioloog Iris Rosendaal zochten het uit en gingen in gesprek met verschillende mensen die werkzaam zijn in de nachthoreca van een van de meest bezochte uitgaansgebieden in Nederland: het centrum van Rotterdam.

“Toen ik laatst twee dronken mannen weggestuurde, keek een van die mannen van mijn gezicht naar beneden en schreeuwde wankelend uit: ‘nice titties!’ Het kan ook fysiek; dan zit er iemand net iets te lang aan je of gaat met zijn hand langs je billen.” Het voorbeeld laat zien hoe je je als vrouw staande moet kunnen houden wanneer je in een bar, club of café in het centrum van Rotterdam werkt.

Het voorbeeld staat niet op zichzelf. Uit onderzoek blijkt dat de horecabranche van alle branches het op een na hoogst scoort op seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen medewerkers door klanten, collega’s en leidinggevenden.ⁱ Zo ervaart volgens FNV Horeca 49% van de horecawerknemers seksueel grensoverschrijdend gedrag op de werkvloer, dat zich vooral uitte in vorm van seksueel getinte grapjes, seksistische opmerkingen en seksueel getinte opmerkingen over het lichaam of uiterlijk, maar ook in ongewenste aanrakingen, en zelfs verkrachtingen.ⁱⁱ “Die cijfers verbazen me niets”, zegt ex-bedrijfsleider Annemoon. “Ieder meisje dat uitgaat of werkt in de horeca heeft het weleens meegemaakt of zien gebeuren.”

De aard van het werk maakt het risico op grensoverschrijdend gedrag groter: een dienst leveren in een omgeving met alcohol, nachtwerk en weinig persoonlijke ruimte. Ook op de dansvloer gaat het ontmoeten niet altijd vlekkeloos en ervaren veel vrouwen seksueel grensoverschrijdend gedrag, zo concludeerde het Risbo over de Rotterdamse uitgaansscene in 2018.ⁱⁱⁱ Om meer inzicht te krijgen in dit onderwerp hebben we individuele gesprekken met professionals gevoerd en nader onderzocht hoe het gesteld is met de sociale veiligheid van vrouwen op de werkvloer van de Rotterdamse nachthoreca. Waar komen de hoge cijfers van seksueel grensoverschrijdend gedrag vandaan en wat kunnen we eraan doen?

De ‘sexy serveerster’ als middel

Op de vraag of ze weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt antwoordt Annemoon steevast: “Ja, helaas wel. Ik moet zeggen dat als er een leuk groepje mannen is waar ik een beetje mee klik, dat ik een beetje *flirty* doe en dan krijg ik meer fooi. Het zou kunnen dat dat een soort groen licht geeft in hun brein, dat ze het persoonlijk opvatten, terwijl ik dat met de

volgende groep mannen ook doe.” Annemoon kijkt even bedenkelijk weg. “Toch denk ik dat seksueel grensoverschrijdend gedrag los staat van mijn geflirt. Vaak komt het namelijk totaal uit het niets. Soms zit iemand net iets te lang aan je of gaat met zijn hand langs je billen. Het gebeurt! Maar dan zeg ik: hé luister, daar is de deur en als je blijft bel ik de politie. Dat kan namelijk.”

Werknemers als Annemoon zetten hun seksualiteit wel eens in om meer fooi te krijgen. In die zin is fooi een motief om een seksuele houding aan te nemen tegenover klanten. Hoewel dit misschien niet de voornaamste reden is dat horeca zoveel grensoverschrijdend gedrag kent, is het kenmerkend voor de context van de horeca. Volgens historici is het ontstaan van horeca namelijk verweven met de geschiedenis van sekswerk. Archiefdocumenten uit 1700 v. Chr. laten zien dat de eerste Engelse tavernes en drinkhuizen tegelijkertijd bordelen waren, waar het gebruikelijk was dat de serveerster de gasten mee naar boven nam aan het einde van de avond.^{iv,v} Dit beeld leeft nog steeds, alleen dan subtieler, beargumenteert socioloog Jane Poulston. Zij stelt dat een barvrouw of serveerster nog steeds vaak impliciet gezien wordt als iemand die er volledig voor de klant moet zijn, ook wanneer een klant vraagt om een seksuele of emotionele gunst.^{vi}

Maar hoe zit het dan met nachtclubs? De nachtclubs zoals we ze nu kennen - donkere ruimtes, een dj, harde muziek, spotlights en laserlampen - zijn een relatief nieuw cultureel fenomeen. Het ontstaan van deze clubs loopt parallel met de seksuele revolutie van de jaren zestig. Het werden ruimtes waar gemarginaliseerde groepen zoals lhbtq+ personen zich veilig konden uiten. Nachtclubs waren in die zin een soort vrijhaven waar bepaalde culturen zich tegen de verdrukkende status-quo en mainstream konden verzetten. Dit licht geromantiseerde beeld van nachtclubs is echter aan het uitsterven en nachtclubs zijn steeds meer plekken geworden die de heteronormatieve wereld op straat weerspiegelen.

Bij veel clubs herken je de eeuwenoude geschiedenis van horeca gelijk, meent serveerster en ex-barvrouw Juliette: “Een vriendin van mij werkt bij zo’n club met vip-tafels, waar ze vaak groepen mannen met veel

geld bedient. Een keer zei een van die mannen tegen haar: 'Wanneer jij lekkere meiden naar onze tafel brengt, krijg je fooi.' Door de schaars geklede danseressen, zijn dat soort clubs echt gemaakt voor mannen om naar vrouwen te kijken. Dan kwam ze met meiden en dan gooide hij geld op de grond dat zij dan moest oprapen. Soms gaat ze met duizend euro per avond aan fooi weg, maar daar hoort dan wel bij dat je strakke kleding moet dragen, mensen je aanraken en moet blijven lachen."

Seksueel grensoverschrijdend gedrag: een grijs gebied

Soms is seksueel grensoverschrijdend gedrag lastig te vatten, omdat het in een grijs gebied ligt. Het is onduidelijk wanneer bepaald gedrag legaal of illegaal is. Daarbij zijn, volgens mede-eigenaar van club BIRD Nina, ervaringen subjectief: "Het ene moment vinden vrouwen een toenadering van een man prettig, omdat ze hem aantrekkelijk vinden. Het andere moment ervaren ze eenzelfde soort toenadering door een voor hen onaantrekkelijke of foute man als onprettig. Soms heb ik er moeite mee dat het laatste als seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt geclassificeerd."

Olivier, eigenaar van Sfeerhoreca, benoemt "iemand's eer aantasten" als de kern van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit komt in de buurt van de wettelijke definitie van seksuele intimidatie als "enige vorm van verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag met een seksuele connotatie dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende situatie wordt gecreëerd."^{vii}

Er is een belangrijk verschil tussen respectvol flirten en seksuele intimidatie. Bij het eerste luister je naar de signalen van de ander; alleen met instemming ga je over tot de volgende stap. Bij intimidatie worden zonder toestemming grenzen overschreden, terwijl deze duidelijk zouden moeten zijn: stilte is geen instemming en nee is nee.

Het probleem is dat seksueel grensoverschrijdend gedrag pas strafbaar wordt wanneer (dreiging van) fysiek geweld onderdeel is van het incident. Hierdoor zijn er veel (niet-fysieke) vormen van seksuele

intimidatie, die strafrechtelijk (bijna) niet te vervolgen zijn.

Gelukkig komt hier verandering in. Minister van Justitie F. Grapperhaus is kondigde in mei van dit jaar aan bezig te zijn met een nieuwe wetgeving inzake strafbaarstellingen van seks tegen de wil en seksuele intimidatie. In het nieuwe wetsvoorstel worden naast fysieke ook verbale en non-verbale vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag strafbaar gesteld. Deze wetgeving heldert de regels, normen en waarden omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag op, waardoor veel gedragingen niet langer in een grijs gebied vallen.

Extreme werkomgeving: drank en drugs

Typerend voor (nacht)horecawerk is de voortdurende aanwezigheid van alcohol en drugs, de na-borrels en de intense vriendschappen en liefdesrelaties tussen collega's. Daarbij beginnen veel werknemers al als tiener of in het begin van hun studententijd met een horecabaan. Jonge werknemers zijn kwetsbaarder. Ze kennen mogelijk hun persoonlijke grenzen minder goed en weten minder over gezond en veilig werken. In die context kan gemakkelijk misbruik gemaakt worden van deze medewerkers. Horecamedewerkster Juliette vertelt over haar vorige baan: "Er gebeurde van alles onderling; iedereen ging met elkaar, affaires, seks... Er waren ook twee veel oudere mannelijke leidinggevenden die ons, destijds zeventienjarige meiden, hun 'bar-babes' noemden en zowel ons als de vrouwelijke bezoekers non-stop versierden. Aan de ene kant vond ik dat op dat moment wel interessant, maar aan de andere kant wist ik totaal niet wat ik ermee aan moest, dus ging ik er maar in mee want ik wou mijn baan niet kwijt."

Bovendien is de werkcultuur over het algemeen precair: werknemers maken lange en onregelmatige uren, verdienen lage lonen en hebben onzekere contracten en inkomsten. Uit eerder onderzoek van Iris Rosendaal blijkt dat dit een van de redenen is waarom veel horecamedewerkers geen verdere carrière zien in horeca en daarom prioriteit geven aan plezier en vrienden maken.^{viii} Juliette beaamt dit: "Kijk, er is niemand in de horeca die echt zegt dat dit het beste werk ooit is. Maar wat

erbij komt kijken is wel heel leuk: genieten van je werk, lekker eten en drinken, de gezelligheid. Daardoor zijn de relaties die je met elkaar aangaat vaak minder professioneel, dat is wel echt kenmerkend voor de horeca.”

Vanwege de opvatting van horeca als niet-serieus, leuk en informeel werk, wuiven vrouwelijke werknemers gemakkelijker seksuele overtredingen weg dan wanneer ze in meer formele organisaties opereren. Inderdaad, volgens socioloog Rosalind Gill doen vrouwen het beter in grotere, gestructureerde, stabielere organisaties in vergelijking met kleine, onzekere en informele organisaties.^{ix} Dit suggereert dat het serieus nemen van een beroep - door bijvoorbeeld hogere salarissen, reguliere uren en zekere contracten in te stellen - kan wijzen op een oplossing voor de problemen in horecawerk omdat het een cultuur creëert waarin vrouwelijke werknemers gelijk worden gewaardeerd.

Grenzen vervagen

Niet alleen wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak in een grijs gebied geplaatst, maar ook staan uitgaansgelegenheden bekend om plaatsen waar persoonlijke grenzen vervagen. “Horeca is de huiskamer van de samenleving”, vertelt Marco, bestuurslid van branchevereniging Koninklijke Horeca Nederland (KHN). “Het is een plek waar mensen vanuit alle hoeken samenkomen, drinken en loltrappen.”

Nachtclubs zijn al helemaal bijzondere plekken: je danst dicht op elkaar gedrukt in een donkere ruimte, waardoor ieders persoonlijke ruimte kleiner wordt dan je gewend bent. Bovendien is het nachtleven een goede plek om een spannende date te hebben of een nieuwe lover op te duiken. Gepaard met alcohol en drugs ontstaat daar een perfecte mix van factoren die grensoverschrijdend gedrag stimuleren, meent Annemoon. “Ik denk dat het zoveel gebeurt omdat mensen alcohol of drugs gebruiken in een sfeer die sowieso best *flirty* is: je gaat uit vanwege een verlangen naar gezelligheid met vrienden, maar ook naar seks. Of dat nu met een gast of een werknemer is, dat maakt dan niks meer uit.”

Volgens Sophie Seawell, Safer Clubbing trainer en dj, vervagen de dagelijkse normen, waarden en grenzen in de nachtcultuur. “We

leven in een maatschappij waar de meeste mensen van negen tot vijf werken. Uitgaan is dan ook een plek waar mensen kunnen losbreken van dit stramien, lekker loslaten. Ik ben hier geenszins op tegen. Sterker nog, ik vind dat het nachtleven heel belangrijk is voor onze samenleving om deze reden. Het enige nadeel is echter dat ‘loslaten’ in combinatie met drank en drugs ervoor zorgt dat mensen die grensoverschrijdend gedrag praktiseren minder *accountable* worden geacht, terwijl ze dat natuurlijk wel zijn!”

Een breder maatschappelijk probleem

“Uit ervaring merk ik dat de mensen die in de nachtclub gemakkelijk over andermans seksuele grenzen gaan, dit ook sneller in het dagelijks leven doen. Binnen onze heteronormatieve maatschappij heerst het idee dat agressief gedrag romantisch is: ‘meisjes plagen, kusjes vragen’, ‘*Boys will be boys*’, bekende excuusjes die vaak gebruikt worden voor ongewenste aanrakingen in de club. Het vertaalt naar het idee dat het normaal is om over de grenzen van vrouwen te gaan en ze te ‘laten zien wat ze willen omdat ze dat zelf niet weten’. Die sociale dynamiek speelt zich af in het dagelijks leven, maar in het nachtleven zie je een soort intensivering daarvan”, vertelt Seawell tijdens ons gesprek. In die zin dienen nachtclubs als een soort vergrootglas voor het seksisme dat zich in het dagelijks leven afspeelt.

In een blog op DJ Broadcast legt Seawell dit verder uit. “Clubs zijn een verlengstuk van de ‘normale’ maatschappij die clubs juist buiten de deur proberen te houden. En als onderdeel van de publieke ruimte heeft de club een geslacht: mannelijk. Dat is de standaard. Uiteraard zijn niet alleen vrouwen slachtoffer: ook mannen worden tijdens het uitgaan lastiggevalen. Maar over het algemeen staat dit niet in relatie met [sic.] de hinder die vrouwen in publieke ruimtes ondervinden.”^x

De hinder die vrouwen ervaren wordt versterkt door de diepgewortelde seksuele werkcultuur van de nachthoreca. Een werkcultuur waarin persoonlijke grenzen snel vervagen door de focus op een leuke tijd en de bevrediging van primaire behoeftes zoals eten, drinken en sociaal contact. Een werkcultuur waarin klanten vaak (seksuele) verwachtingen hebben van het personeel, door het populaire beeld

van de 'sexy barman of -vrouw'. Een werkcultuur waarin seksuele toenaderingen genormaliseerd zijn: wat ergens anders minder wordt getolereerd, wordt in de horeca eerder geaccepteerd.

Terwijl vrouwelijke werknemers aan de ene kant deze seksistische werkcultuur omarmen, bijvoorbeeld door deel te nemen aan seksuele politiek door te flirten in ruil voor meer geld (fooi), verzetten ze zich er ook tegen, bijvoorbeeld door het heft in eigen hand te nemen, zelf te bepalen wat ze dragen en de politie te bellen wanneer klanten te ver gaan. Wellicht mede veroorzaakt door de #MeToo-beweging, lijkt dit verzet steeds groter te worden en is er een groeiend bewustzijn van horecapersoneel ten aanzien van hun rol bij het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Bewustzijn, actie en visie

Sinds een jaartje hangen er in Rotterdamse uitgaansgelegenheden campagneposters om bewustzijn te creëren van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een daarvan is 'Ask for Angela': een actie van BNNVARA waarbij 'Angela' als codewoord dient om hulp te vragen aan het barpersoneel. Stichting Rutgers heeft een gelijksoortige campagne, 'Ben je oké?', waarmee het de bedoeling is dat seksueel grensoverschrijdend gedrag eerder opgespeurd wordt door deze vraag te stellen. De campagne 'Stop op tijd. Wij schenken niet door' is indirect gericht op het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Nina legt uit: "Dronken mensen zijn vervelend. Bovendien gaan ze gemakkelijker grenzen over. Vandaar dat we op tijd moeten stoppen met het geven van alcohol." Dit zijn allemaal relatief nieuwe acties waarvan de resultaten nog onbekend zijn. Wat kunnen we nog meer doen om een nog veiligere nachtclubcultuur te creëren?

Volgens Ricardo Eshuis van Stichting Vakbekwaamheid Horeca (SVH) moet er niet alleen meer onderzoek komen naar de oorzaken van de hoge cijfers van het seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar moeten er ook meer trainingen gevolgd worden binnen de sector. "Het is vaak zo dat er binnen een horecabedrijf te weinig mensen werken met een diploma. De totale opleidingsgraad is te laag. Op basis van dit soort cijfers moeten bedrijven hun verantwoordelijkheid nemen en

meer trainingen organiseren voor hun personeel. Er zijn genoeg trainingsbureaus en het hoeft helemaal niet duur te zijn."

Volgens Annemoon is het erg belangrijk om het personeel goed in te lichten over de mogelijkheden van bescherming in het bedrijf. "Wanneer ik iemand aanneem, benoem ik seksueel grensoverschrijdend gedrag en vertel ik dat diegene meteen naar mij kan komen als het fout gaat. Het is gewoon een feit: elk meisje dat uitgaat of in de horeca werkt, maakt wel eens seksueel grensoverschrijdend gedrag mee, of het nu bij jou is of als je ernaast staat. Daarom is het belangrijk om bewustzijn hierover te creëren door het personeel goed te instrueren."

Olivier, eigenaar Sfeerhoreca, houdt zich ook vooral bezig met het creëren van bewustzijn. Bij de wekelijkse vergadering worden dan ook dit soort onderwerpen besproken. Juliette is het daarmee eens en vindt dat er in Nederland meer campagnes zoals 'Ask for Angela' mogen zijn. "Het is namelijk voor veel mensen onduidelijk welke paden van beschermingen er zijn met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag."

Volgens Seawell is het belangrijk om als nachtclub het voortouw te nemen en duidelijk te communiceren wat wel en niet kan. "Daarbij is het zeker belangrijk dat het team onderling zich veilig voelt bij elkaar. Wanneer je als club goed voor je personeel zorgt en uitdraagt dat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet oké is, dan zal het ook minder gebeuren bij het publiek."

Namens Stichting Sexmatters helpt Seawell in de ontwikkeling van workshops in Safer Clubbing: een training die zich richt op een veilige sfeer creëren voor zowel het personeel als de bezoekers zonder geweld, discriminatie en seksisme. "Er ligt vaak nadruk op de regels dat er geen wapens of drugs in de club mogen, of dat je aan te dronken personen geen drank meer mag verkopen. Er ligt een minder grote nadruk op seksueel grensoverschrijdend gedrag, waardoor bezoekers een gevoel krijgen dat het 'erbij hoort'. Clubs kunnen een grote rol spelen in het duidelijk communiceren van normen en waarden: dit is niet normaal, je hebt recht op een nacht zonder grensoverschrijdend gedrag en wij zijn er voor jouw veiligheid."

“Huisregels zijn maar huisregels, *it needs to be put in practice!* Toen ik laatst bij de Gender Bending Queer Party bij de Performance Bar was, werd ik bij de deur begroet door de organisatie en werden heel duidelijk de regels uitgelegd: oké, dit is het soort feestje dat we vanavond hebben, dit zijn onze regels, als er iets is kom dan naar ons toe. Zo goed!”, vertelt Seawell enthousiast. Voor haar ligt de oplossing dan ook in het uitdragen van een visie als nachtclub. “Spreek de intentie uit dat je het voor al je bezoekers comfortabel en veilig wil maken en je bent al een heel eind.”

Ricardo: “Het mes snijdt aan twee kanten. Aan de ene kant is het belangrijk dat horecapersoneel leert hoe ze grensoverschrijdend gedrag kunnen signaleren en afweren, om zo een veilige werksfeer te creëren. Aan de andere kant is er een groter maatschappelijk bewustzijn nodig waardoor er minder agressors zijn. Binnen de horeca kunnen we vooral werken aan het eerste, een veilige sfeer op de werkvloer, waardoor we ook bijdragen aan een groter maatschappelijk bewustzijn.”

Iris Rosendaal is zelfstandig onderzoeker en schrijver, gespecialiseerd in sociale en filosofische vraagstukken. In 2016 behaalde ze haar bachelor in Liberal Arts & Sciences aan de University College Roosevelt en in 2019 haar master in Sociologie. Haar onderzoeken centreren zich rond thema's zoals gender, cultuur en zelfontplooiing. Naar

aanleiding van haar masterthesis heeft zij de afgelopen drie maanden voor IDEM Rotterdam onderzoek gedaan voor dit artikel.

<https://irisrosendaal.nl/>

Geraadpleegde bronnen

ⁱ TNO, Nea, 2018

ⁱⁱ Totta, FNV, onderzoeksrapport

ⁱⁱⁱ Risbo,

https://www.risbo.nl/_images/Risbo_SGG_2018.pdf

^{iv} White, A., 1968. Palaces of the People: A Social History of Commercial Hospitality. Rap and Whiting, London.

^v Taylor, D., Bush, D., 1974. The Golden Age of British Hotels. Northwood, London.

^{vi} Poulston, J. (2008). Metamorphosis in hospitality: A tradition of sexual harassment. International Journal of Hospitality Management, 27(2), 232–240.

^{vii} Het Burgerlijk Wetboek, (Artikel 7:646 lid 8 BW)

^{viii} Rosendaal, I.M. (2019) Sexual Transgressions in Dutch Hospitality: Organizational Culture, Structural Conditions & Modes of Agency. Universiteit van Amsterdam.

^{ix} Gill, R. (2014). Unspeakable Inequalities: Post Feminism, Entrepreneurial Subjectivity, and the Repudiation of Sexism among Cultural Workers. Social Politics: International Studies in Gender, State & Society, 21(4), 509-528.

^x Sophia Seawell, Seksuele Intimidatie: Eerder regel dan uitzondering. DJ Broadcast <https://www.djbroadcast.net/article/139898/seksuele-intimidatie-in-clubs-eerder-regel-dan-uitzondering>